

Bogárdi Tünde**Jövőorientáció-vizsgálat a dél-hevesi fiatalok körében**

A tanulmány célja a dél-hevesi belső periféria fiataljai továbbtanulási, munkavállalási, családalapítási terveinek, illetve – kiemelten – migrációs szándékuk vizsgálata. Az empirikus kutatás a járásközpontban található egyetlen középiskolában (Heves), illetve három falu (Átány, Kömlő, Tiszanána) általános iskoláiban zajlott. Eredményeképp felvázolható, hogy e hátrányos helyzetű térség leendő fiatal felnőttei milyen jövőképpel rendelkeznek.

Kulcsszavak: el-, illetve kivándorlási szándék, jövőkép, belső periféria

JEL-kód: J62, J13, P25

A dél-hevesi belső periféria

Hazánk perifériális, félperifériális helyzetben lévő térségeinek sorvadása nem az elmúlt évtizedek következménye. A közel 40 évnyi államszocializmus vidék-ellenes politikája, a téjesztetés, illetve az urbanizációs folyamatok hatalmas károkat okoztak. Majd a helyzetet tovább rontotta az is, hogy a rendszerváltozáskor megszűnt a munkahelyek körülbelül 1/3-a. Ennek következtében rendkívüli mértékben fokozódott a – korábban hivatalosan nem is létező – munkanélküliség. Napjainkra – bár a hanyatlás nyilván nem általánosítható, hiszen vannak jól prosperáló vidéki térségek is – a kilátástalanság, jövőkép-nélküliség eluralkodása jellemzi falvaink jelentős hányadát. Számos település esetében csak azért nem mondhatjuk, hogy az elnéptelenedés, kihalás lesz a falu sorsa, mert az ottani nyomor újratermeli önmagát.

Mindez az Észak-magyarországi tervezési-statisztikai régióban elhelyezkedő, de emellett egy speciális marginális alföldi térségnek is tekinthető dél-hevesi belső perifériát is jellemzi.

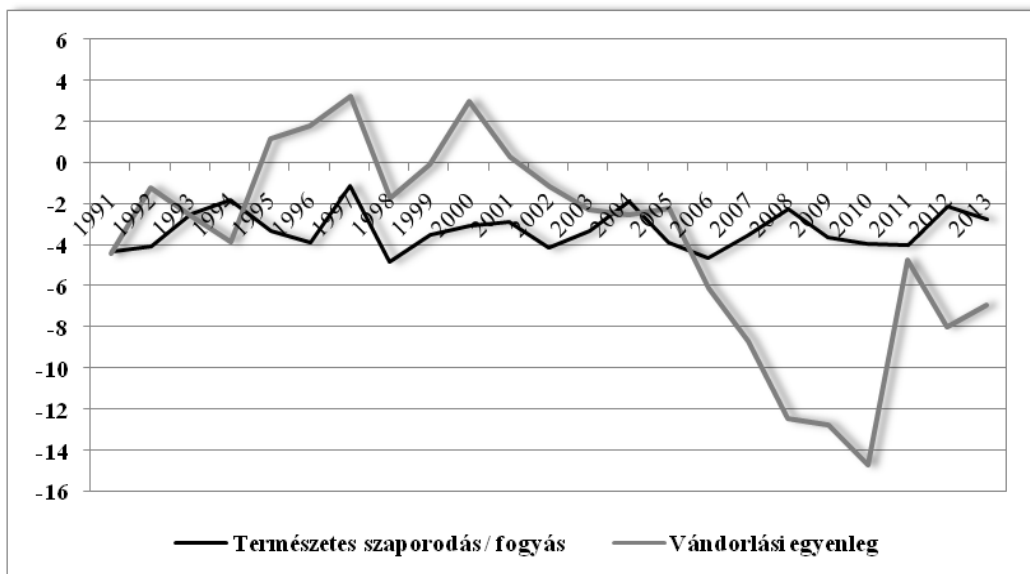
1. táblázat: Lakosság szám 1870-2011 (fő)

		Észak-magyarországi régió	Heves megye	Hevesi járás (dél-hevesi térség)
Jelenlévő összes népesség	1870	712 932	205 146	31 975
	1880	700 429	203 338	33 951
	1890	776 644	227 156	37 377
	1900	878 301	249 354	41 323
	1910	962 529	275 181	44 489
	1920	1 013 095	292 290	47 176
	1930	1 097 677	312 085	49 906
	1941	1 163 401	319 043	50 270
	1949	1 161 651	316 273	50 743
	1960	1 308 834	347 856	49 881
Állandó népesség	1970	1 366 707	344 498	45 958
	1980	1 419 414	353 766	42 380
	1990	1 355 085	339 376	39 079
	2001	1 297 596	325 132	37 480
	2011	1 214 399	310 192	36 353

Forrás: a népszámlálási adatok alapján saját szerkesztés

Az Észak-magyarországi régió és Heves megye lakosság száma 1980-ig növekedést mutat, azonban az akkori népszámlálási adatokhoz viszonyítva a régió lakosságának közel 15%-át, a megye pedig több mint 10%-át elveszítette (*1. táblázat*).

A dél-hevesi térség falvainak többsége az 1930-as, 1940-es években érte el a demográfiai csúcsot, az akkori népesség közel 30%-a „tűnt el” azóta. Az itt található települések többségét tehát 1949 óta a lakosság szám folyamatos csökkenése jellemzi. A legjelentősebb népességvesztést Zaránk, Pély, Átány és Tarnaszentmiklós szenvedte el. Zaránknak 1930-ban közel 1400 lakosa volt, amely 2011-re harmadára csökkent (nem érte el a 440 főt), Pély és Átány lakosságának több mint felét veszítette el, Tarnaszentmiklós pedig szintén közel 50%-os csökkenést könyvelhet el. Emellett a térségben volt található Szarazbó, amely lakossága a II. világháború előtt 350-400 főt tett ki. Az egykor kéttantermes iskolával rendelkező uradalmi birtok lakossága a front megérkezésekor a közeli falvakba menekült, a korábban virágzó tanyaközpont elpusztult (Szuromi 2008).

1. ábra: A természetes szaporodás/fogyás mutató és a vándorlási egyenleg alakulása a hevesi járásban, 1991-2013 (%)

Forrás: KSH TSTAR (1991-2013) adatbázis alapján saját szerkesztés

Megfigyelhető, hogy a térségben a születések száma a vizsgált időszakban végig elmarad a halálozások számától, a vizsgált mutató mindvégig a negatív tartományban helyezkedik el, vagyis népességfogyásról beszélhetünk. A vándorlási egyenleget vizsgálva jelentősebb ingadozások figyelhetők meg, de 2002 óta az elvándorlók száma folyamatosan meghaladja az odavándorlókét. (1. ábra)

A népességcsökkenésnél is jelentősebb problémának tekinthető azonban a társadalom helyzetének romlása, illetve a társadalmi összetétel változása. Szükséges röviden ismertetni az ehhez tartozó statisztikai adatokat is a 2011. évi népszámlálás alapján.

Az iskolai végzettséget vizsgálva megállapítható, hogy a 7 éves és idősebb népességben minden második személy maximum 8 általánossal rendelkezik (55%), azaz képzetlen. Ez jóval elmarad az országos aránytól. A diplomával rendelkezők aránya a dél-hevesi térségben mindössze 6 százalék, míg országosan közel 16%. Amennyiben pedig ezt településsorosan vizsgálnánk, akkor a városok húzóhatásával szembesülnénk.

A népesség gazdasági aktivitása szintén elmarad az országostól, a foglalkoztatottak aránya alig haladja meg a 30%-ot. Ez közel 10%-kal kevesebb, mint 1990-ben volt, ráadásul ebben a két évtizedben nőtt a különbség az országos és a járási arány között. A munkanélküliek és az

inaktív keresők aránya növekedett ezen időszakban, illetve ugyanez mondható el az eltartottakról is.

Bár demográfiai értelemben kedvező állapotra utalhat a népesség korszerkezete, azonban a fiatalos(abb) korstruktúra eredendően az alacsony társadalmi státusú rétegek, mindenekelőtt a cigányság arányának növekedésével függ össze. Ennek vizsgálatához azonban a népszámlálási adatok kevésbé használhatóak, hiszen azok köztudottan torzítanak, alulmérnek. A Heves Megyei Területfejlesztési Konceptió (2014-2020) Helyzetelemzés, helyzetértékelés része hivatkozik Pásztor István felmérésére, amely szerint a dél-hevesi térség 15 falujából hét esetben beszélhetünk a cigány népesség 40% feletti arányáról (Szlávik 2013), közte Kömlő és Tarnabod (előbbi 70, utóbbi 95 százalékban cigányok által lakott település).

Az empirikus kutatás

Az általam végzett kérdőíves felmérés során azt vizsgáltam, hogy a számos társadalmi-gazdasági hátránnyal bíró hevesi járásban élő és tanuló fiatalok milyen perspektívát látnak maguk előtt. A továbbtanulási, munkavállalási és családalapítási tervek mellett az el- és kivándorlási szándékot mértem fel.

A kutatás két részletben zajlott:

- 2013 őszén a hevesi Eötvös József Református Oktatási Központban kérdőíveztem, ahol gimnáziumi és szakképző iskolai képzés folyik. Teljeskörű lekérdezés történt a 9. évfolyamtól fölfelé, összesen 29 osztályban. Ennek eredményeként az osztályfőnöki órákon kitöltött kérdőívek száma megközelítette a 600 darabot (596). Az adatbevitelt követően szűkítettem a mintát, kizárva azon tanulókat, akik bár Hevesen tanulnak, de nem a hevesi járásban élnek. Ennek eredményeként összesen 501 darab olyan kérdőív maradt, amelyek kitöltői középiskolai tanulmányaikat folytató fiatalok, akik a hevesi járásban tanulnak és ott is élnek.
- 2015 tavaszán pedig a dél-hevesi térség három községének – Átány, Kömlő és Tiszanána – általános iskoláiban végeztem kérdőíves felmérést. Mindez négy iskolát jelent, ugyanis Átányon két általános iskola található. A 7-8. osztályos tanulók körében szintén teljeskörű lekérdezés történt. A kitöltött kérdőívek száma 110, amely mintát leszűkítettem a vizsgált három faluban élő és tanuló fiatalokra, így összesen 106 kérdőív maradt. Az átányi Eötvös József Református Oktatási Központ Átányi Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolából 16, az átányi Hanyi-menti Általános Iskolából 17, a kömlői Sütő András Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Gárdonyi Géza Tagiskolájából 48, a tiszanánai Sütő András Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolából pedig 25 kérdőív érkezett.

A minta bemutatása

Fontosnak tartom a megkérdezettek és családjuk néhány általánosabb vonását is megragadni a jövőképpel kapcsolatos kutatási eredmények ismertetése előtt.

Az általános iskolai mintában 59 fiú és 46 lány található, valamint egy tanuló nem válaszolt erre a kérdésre. Nyolc általánossal vagy az alatti iskolai végzettséggel a válaszadók szüleinek körülbelül 60%-a rendelkezik (anyák esetében 64,2%; apák esetében 58,5%). Kevesebb, mint 30% azon szülők aránya, akik középfokú iskolai végzettséget szereztek, diplomás szülőről pedig mindössze két válaszadó számolt be. Viszonylag magasnak tekinthető a hiányzó adatok aránya. Hét tanuló nem tudta megnevezni az anyát, kilenc pedig az apát iskolai végzettségét. A válaszadók szüleinek foglalkozási aktivitása a korábban bemutatott 2011. évi népszámlálási adatokhoz viszonyítottan kedvezőbb képet mutat, azonban ennek oka a közfoglalkoztatás. Az anyák esetében 20% feletti a GYES-en/GYED-en lévők, illetve a munkanélküliek aránya is. A megkérdezett tanulók közül minden tizedik nem tudta megnevezni az anyát foglalkozási aktivitását, valamint minden ötödik az apát. Utóbbiban valószínűleg a válaszadók rendezetlen

családi körülményei is közrejátszhatnak. 50% alatti azok aránya a mintában, akiknek a szülei házasságban élnek, minden harmadik tanuló arról számolt be, hogy szülei élettársi kapcsolatban élnek, a válaszadók közel ötödének pedig elváltak a szülei. A tanulók 65%-a átlagosnak minősítette családjának anyagi helyzetét, negyedük ennél jobbnak vagy sokkal jobbnak tartja, és 8,6% mondta azt, hogy rosszabb az átlagosnál. Olyan válasz nem érkezett, aki az átlagosnál sokkal rosszabbul ítélte volna meg. (Az iskolaigazgatókkal készített interjúk alapján ezen eredmény oka valószínűleg e körülmény szubjektív érzékelése, vagyis, hogy a tanulók közvetlen környezetében átlagosnak tekintett is elmarad az országosan átlagosnak minősülőtől.) Az egy háztartásban élők átlaga 5,9 fő, leggyakrabban az öt- és négyfős háztartások a jellemzőek, azonban tíz olyan válaszadó is volt, aki tíz vagy afölötti számot írt. (Mindössze egy tanuló számolt be arról, hogy édesanyjával kettesben élnek.)

A középiskolai mintában a nemek szerinti megoszlást vizsgálva megállapítható, hogy 282 fiú és 218 lány válaszadó volt, illetve egy fő nem jelölte be a nemét a kérdőív kitöltésekor. Ami a megkérdezettek családi hátterét illeti, a nyolc általános vagy annál alacsonyabb iskolai végzettségű az anyák 35%-a, az apák 27%-a, középfokú végzettséggel az anyák alig több mint fele, az apák 65% rendelkezik, főiskolai vagy egyetemi diplomát pedig az anyák 13,6%-a, az apák 8,1%-a szerzett. Az arányok nagyjából megfelelnek a térség statisztikai adatai alapján korábban már megfogalmazott helyzetképnek. A szülők foglalkozási aktivitását nézve megállapítható, hogy az apák/nevelőapák esetében 10%-kal magasabb a foglalkoztatottak aránya, mint anyáknál (utóbbiaknál 63,4%; előbbieknél: 73,8%). Minden ötödik anya/nevelőanya munkanélküli/álláskeresők, az apák esetében pedig 12%-os ez az arány. A mintában 28 olyan család van, ahol mindkét szülő munkanélküli és 63 olyan, ahol az egyik szülő. Az anyák közel 7%-a van GYES-en/GYED-en, az apák körében pedig a nyugdíjasok aránya a kiemelendő (6,7%), amely több mint kétszerese a nyugdíjas anyák arányának. A vállalkozó szülők – főként az anyák – száma a mintában elhanyagolható, mindössze 12 fő. A vizsgált gyermekek családi háttere is jól leképezi a térségi statisztikákban is megmutatkozó társadalmi deficitet. A várakozásaimmal talán csak az nem volt egészen szinkronban, hogy miközben leszakadó belső perifériáról beszélünk, a tanulók közel háromnegyede mégis *átlagosnak* ítélte meg családjának anyagi helyzetét, 18,3%-uk ennél jobbnak, 7,8%-uk viszont rosszabbnak tartotta. Átlagosan 4,6 fő él együtt egy háztartásban, leginkább a négy- és ötfős háztartások a jellemzőek. Öt tanuló írta, hogy 10 vagy annál több fős háztartásban él.

Nem rendelkezünk pontos adatokkal arról, hogy a válaszadók között milyen a cigány származású tanulók aránya, hiszen erre vonatkozó kérdést a kérdőív nem tartalmazott/nem tartalmazhatott. Azonban abból kiindulva, hogy a térségben egyre magasabb lélekszámmal és egyre fiatalodó korstruktúrával van jelen a cigány népesség, viszonylag magas arányra következtetünk. A kutatásba bevont általános iskolák – az átányi református iskola kivételével – (spontán) szegregált iskoláknak tekinthetők, ahol a cigány tanulók aránya 85-100% közötti. A kivételt képező református iskolában pedig a diákok 30%-a cigány származású.

A megkérdezett tanulók véleményeiből lesűrhető kutatási eredmények

A továbbiakban először a családalapítási, illetve a továbbtanulási és/vagy munkavállalási terveket, majd az ország, illetve Dél-Heves elhagyásának szándékát (az ország más részére vagy külföldre költözés) vizsgálom. Ezt követően pedig azt tekintem át, hogy a válaszadók szülei, barátai, tanárai milyen tanácsot adnak ez utóbbival kapcsolatban. Mivel a vizsgálatom szinkronban van néhány a témában készült kutatással, éppen ezért az elemzések folyamán több ízben utalok ezekre. Ilyen összehasonlításra alkalmas információkat hordoz Timár-Velkey (2011) észak-alföldi kutatása, valamint a Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményei.

Abból kiindulva, hogy a családtervezés a demográfiai folyamatok szempontjából kulcsfontosságú kérdés, és mert a gyermekvállalás legideálisabb kerete a házasságban

szerveződő család, a kutatás során vizsgáltam, hogy a válaszadók szeretnék-e házasságban élni (akár a közeli, akár a távoli jövőben).

A kutatásba bevont 7-8. osztályosok közel 70%-a vélekedik úgy, hogy házasságban képzeli el a jövőjét: a „biztosan igen”-nel válaszolók aránya 55,3%, az „inkább igen”-nel válaszolók aránya pedig 14,6%. Alig minden 10. válaszadó mondta, hogy „inkább nem” vagy „biztosan nem” szeretne házasságban élni. Minden ötödik nem tudott válaszolni e kérdésre, ami életkorukból adódóan egyáltalán nem meglepő.

A megkérdezett középiskolások 57%-a azt mondta, hogy „biztosan igen”, közel 20% volt az „inkább igen” válaszok és a bizonytalanok aránya, míg a nemleges választ adók aránya 5%. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy e kérdés esetében sem a megkérdezettek évfolyama, sem a képzésük típusa (gimnázium, szakközépiskola, szakképzés) nem mutatott jelentős különbséget.

A középiskolás korosztály esetében lehetőség van a Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményeivel történő összehasonlításra, amely során szintén vizsgálták a házasságkötési szándékot. Összevetve a dél-hevesi kutatás eredményével, megállapítható, hogy jelentős mértékben magasabb Dél-Hevesben azok aránya, akik a jövőben szeretnék házasságot kötni (az országos mintában ugyanis a biztosan igennel válaszolók aránya mindössze 33%).

A vágyott gyermekszám esetében az általános iskolai mintában 2,4-es átlagértékkel találkozunk, a válaszadó tanulók 12%-a egy, 60%-a kettő, 20%-a három, 5%-a négy gyermeket szeretne. Szignifikáns különbség ($p < 0,05$) van a válaszadó fiúk és lányok között arra a kérdésre adott válaszban, hogy összesen hány gyermeket szeretnének. Meglepő módon a fiúk esetében 2,75 az átlag, míg a lányok esetében 2.

A középiskolai válaszadók átlagosan 2,1-es gyermekszámot neveztek meg, jelentős többségük (több mint 60%) kettő gyermeket szeretne, míg 12,7-12,7%-os aránnyal vannak a mintában az egy vagy három gyermekre vágyók. Tíz olyan válaszadó van, aki öt vagy annál több gyermeket szeretne. Szintén szignifikáns különbség ($p < 0,05$) figyelhető meg a fiú és a lány megkérdezettek válaszai közt. E mintában is a fiúk esetében találkozunk a magasabb átlagértékkel (2,25), amely a lányoknál 1,88.

Egy térség helyi társadalmának boldogulását az iskolai végzettség alapvetően befolyásolja. A továbbtanulási, munkavállalási terveket vizsgáló kérdéseket azonban – életkorukból, életkori sajátosságaikból adódóan – eltérő megfogalmazásban kellett feltenni az általános iskolai és középiskolai tanulóknak.

Az átányi, kömlői és tiszánánai általános iskolákban lekérdezett kérdőívekben a 7-8. osztályos tanulók esetében arra voltam kíváncsi, hogy a nyolcadik osztály befejezése után milyen tervekkel rendelkeznek. A válaszadók 41,7%-a szeretne szakmát szerezni, 46,7%-a szakmát és érettségít is szeretne, és 9,5% azok aránya, akik az érettségi után felsőoktatásbeli tanulmányokat is szívesen folytatnának. A szüleik – korábban ismertetett – iskolai végzettségéhez hasonlítva megállapítható, hogy a mostani 7-8. osztályosok körében a szülei generációja által megszerzett iskolai végzettségtől magasabb megszerzése a cél. Kérdés, hogy mindez miként fog megvalósulni. Sajnos az iskolaigazgatók a velük készített interjúk során meglehetősen magas lemorzsolódási arányról számoltak be.

A hevesi középiskolai tanulóknak feltett kérdésre, hogy a mostani tanulmányuk befejezése után szeretnék-e továbbtanulni, a középiskolás válaszadók 65,3%-a felelt igennel. 34,3% a munkavállalást választaná. Ezen eredmény némileg árnyaltabb lesz, ha a tanulói véleményeket képzéstípusonként vizsgáljuk. A gimnáziumi osztályok esetében 90% feletti volt a továbbtanulni vágyók aránya, a szakközépiskolában 61%, a szakképzésben pedig 36,5%. A kapott eredmények ígéretes átalakulást vetíthetnének elő, ha a migráció a magasabban kvalifikáltabb fiatalokat nem szivattyúzná ki a térségből.

A migrációs hajlandóságot szintén úgy ítélem meg, hogy célszerű külön is vizsgálni, többek közt azért, mert az életkori sajátosságok révén az általános iskolai és középiskolai válaszadóink igencsak eltérően értelmezik e kérdést.

A 7-8. osztályos válaszadók közül minden harmadik mondta azt, hogy szeretne jelenlegi településén élni felnőttkorában is. 68,3% azok aránya, akik szeretnének elköltözni. Amennyiben azonban e kérdést Magyarországra vonatkoztatva tesszük fel, megfordul a válaszadók aránya. 75% felett van, vagyis a válaszadók háromnegyede vélekedik úgy, hogy felnőtt korukban is Magyarországon szeretnének élni, és „csak” minden negyedik megkérdezett hagyná el az országot.

Nem mutatkozik szignifikáns összefüggés ($p < 0,05$) aközött, hogy mely településen élnek a válaszadók, illetve miként vélekednek a településük elhagyásáról. Ennek ellenére indokoltnak tartom lakóhelyi bontásban is feltüntetni a válaszokat: a Tiszanánán élő általános iskolás válaszadók 44%-a, az Átányon élők 35,5%-a és a Kömlőn élők 22,9%-a szeretne felnőtt korára elköltözni falujából. (Számos társadalmi-gazdasági mutató szerint a három község közül Kömlő van a legrosszabb helyzetben.)

Kevésbé jelentős eltérésekkel, de a település elhagyásának vágyával összhangban van az országból történő elköltözés is: a tiszánánaiak 87,5%-a, az átányiak 72,4%-a és a kömlőiek 71,7%-a vélekedett úgy, hogy nem szeretne elköltözni az országból felnőttkorában.

A térségben és/vagy az országban maradni vágyókat elsősorban a családi, rokon, baráti kötelékek és a hazaszeretet, a Magyarországhoz való kötődés motiválja, míg az elvagyódást, az elvándorlás szándékát leginkább a munkalehetőségek hiányával magyarázzák a 7-8. osztály válaszadók. Emellett a szegénységet és a rossz közbiztonságot említették többen.

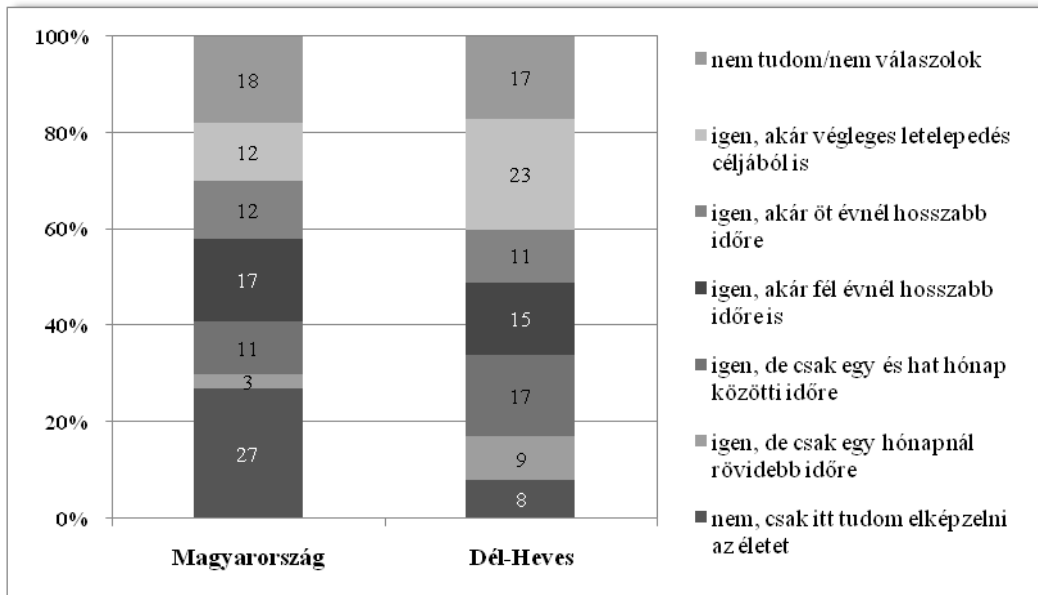
Azon általános iskolai tanulók körében, akik nem szeretnének felnőtt korukban is a mostani településükön élni, vizsgáltam, hová költöznének el. A legmagasabb említésszámmal a főváros, Budapest és a megyeszékhely, Eger jelenik meg (24-24 említés), amelyeket a járásközpont, Heves követ öt említéssel. Összesen kilenc említést kapott a külföld (csak „külföld” válaszként, illetve Németország, Amerika és Kanada megnevezésével).

Akik nem szeretnének felnőtt korukban Magyarországon élni, leggyakrabban német nyelvterületeket említettek (Németország 5, Ausztria 3 említés), amelyet Anglia követ szintén három említéssel. Ugyancsak három válaszadó „külföld”-öt írt, és egy-egy említést kapott Amerika, Hollandia és Kanada is.

A megkérdezett 7-8. osztályos tanulók negyede (26,8%) mondta, hogy már volt külföldön, azonban szignifikáns különbség ($p < 0,05$) mutatkozik a kutatásba bevont négy általános iskola diákjai között. A térségi „elitiskolának” tekinthető átányi református iskolában a megkérdezettek több mint 40%-a (43,8%), a tiszánánai tanulók 32%-a, a kömlői tanulók 27,7%-a jelölte be azt a válaszlehetőséget, hogy már járt külföldön. (Az Átányon működő másik, állami általános iskola tanulói közül senki nem jelezte, hogy járt volna külföldön.) Akik már jártak külföldön, azok körében legmagasabb említésszámmal Ausztria és Németország (7-7 említés), Szlovákia/Felvidék (6 említés) és Románia/Erdély (5 említés) jelent meg.

A tanulók háromnegyede számolt be arról, hogy közeli családtagja járt már külföldön (77,4%) vagy munkavállalási, vagy nyaralási/pihenési célból.

A középiskolai mintát érdemes volt a Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményeinek (Ruff 2013) összevetésével értékelni.

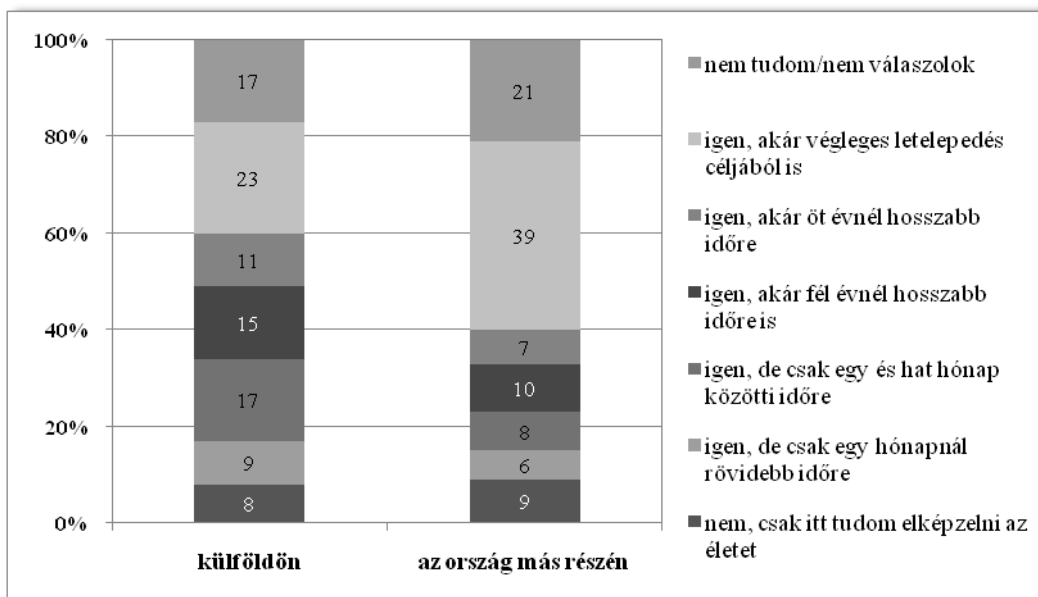
2. ábra: A külföldi tanulás, illetve munka iránti hajlandóság a vizsgált korosztályban
 Forrás: saját szerkesztés a Magyar Ifjúság 2012 kutatás, illetve a saját kérdőíves felmérés alapján

Az összevetésből jól látszik (2. ábra), hogy míg az országos, reprezentatív minta minden negyedik válaszadója mondta azt, hogy csak Magyarországon tudja elképzelni életét, addig Dél-Hevesben kevesebb mint minden tizedik. A válaszokból az is kitűnt, hogy a dél-hevesi válaszadók rövidebb időtartamú kint tartózkodást preferálják jobban, míg hosszabb időtartam esetén nem mutatkozik jelentős különbség. Kiemelendő még, hogy körükben kétszeres volt azok aránya, akik akár véglegesen is elhagynák az országot. Ez nagyon súlyos következményeket vetít elő a térség demográfiai, szellemi megújításának jövőjét illetően.

Azon válaszadók mindegyike, akik csak a dél-hevesi térségben tudják elképzelni életüket, a családi, rokoni, baráti kapcsolatokra hivatkozott, hogy azok tartják őket itt. A külföldre – rövid időre sem vágyók – esetében az indoklás leginkább szintén a személyes kötődés volt, azonban emellett megjelenik a nyelvtudás (pl. „nem annyira tudom a nyelvet”) és a hazaszeretet, a szülőföldhöz való kötődés is (pl. „magyar vagyok, ide tartozom”).

Vizsgáltam, miért lennének mégis hajlandóak lennének elhagyni akár a térséget, akár az országot. Mindkét esetben a válaszadók a jobb megélhetést, a karriert és a tapasztalatszerzést jelölték be legmagasabb arányban.

A dél-hevesi középiskolai mintában vizsgáltam, hogy a válaszadók miként vélekednek az ország más részén és a külföldön történő tanulásról, munkavállalásról (3. ábra).

3. ábra: Az ország más részén és a külföldön történő tanulás, illetve munka iránti hajlandóság a Dél-Hevesben élő és tanuló középiskolás fiatalok körében

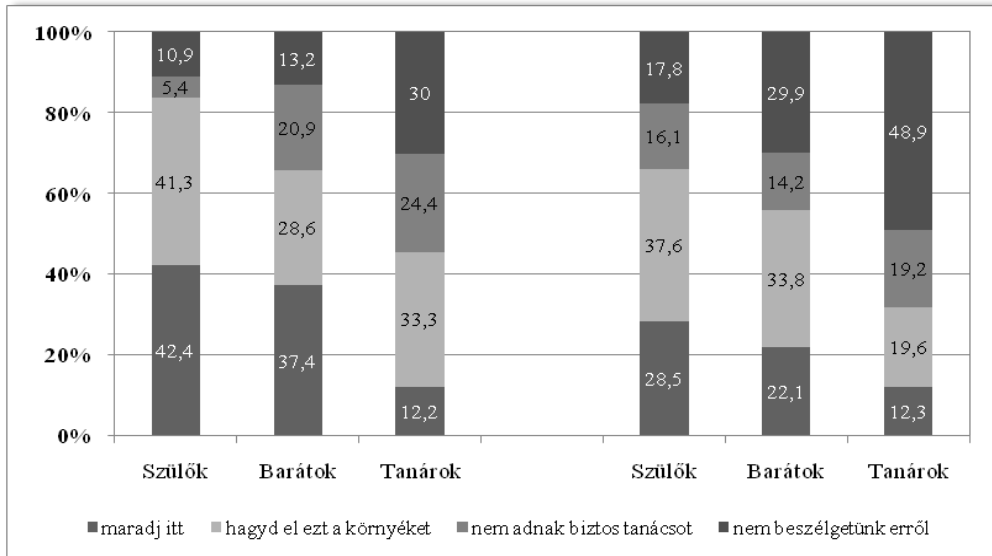
Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves felmérés alapján

A belső és külföldi migrációs szándék esetében a legmarkánsabb különbség a végleges letelepedés esetében mutatkozik. A válaszadók közel 40%-a elköltözne e célból az ország más részébe, 23%-uk pedig akár külföldre is. Rövidebb időtartam esetében a belső migráció a vonzóbb, míg a hosszabb távra elköltözni vágyók inkább külföldre mennének.

Azon középiskolás válaszadók, akik nem szeretnék felnőtt korukban a dél-hevesi térségben élni, de Magyarországon tervezik jövőjüket, legmagasabb említésszámmal (114 említés) Budapestet írták vágyott lakóhelyként. Emellett Debrecen (32 említés), Eger (19 említés) és Győr (17 említés) jelenik meg leggyakrabban a válaszok között. Jellemző válasz volt, hogy nem konkrét települést írtak, hanem nagyobb tájegységet, még hozzá a Dunántúlt (25 említés) vagy Nyugat-Magyarországot (6 említés) nevezték meg. A kivándorlás célországai közül Németország (143 említés), Anglia (116 említés) és Amerika/USA (49 említés) rendelkezik a legmagasabb említésszámmal.

Timár-Velkey (2011) alapján mind az általános iskolás, mind a középiskolás megkérdezettek körében vizsgáltam, hogy a szülők/barátok/tanárok mit tanácsolnak a válaszadóknak, mit csináljanak azután, hogy befejezték az iskolát. (4. ábra) Úgy vélem ez nagyon fontos kérdés, hisz az eleve meglevő migrációs szándék külső megerősítésre nagyobb valószínűséggel fog ténylegesen is realizálódni. Ez természetesen önmagában nem baj, de ha a fiatal nem tér vissza a szerzett tudása, tapasztalata birtokában a térségbe; akkor e folyamatnak rendkívül kedvezőtlen a következménye a térségre nézve.

4. ábra: A szülők, barátok, tanárok tanácsa az elvándorlás kapcsán
(1-3. oszlopok: általános iskolai válaszok; 4-6. oszlopok: középiskolai válaszok)

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves felmérések alapján

A megkérdezett fiatalok a szüleiktől leginkább azt a tanácsot kapják, hogy hagyják el ezt a környéket (a 7-8. osztályosok több mint 40%-a, a középiskolások majdnem 40%-a). Utóbbiak közül majdnem minden ötödik válaszadó nem is beszélget a szüleivel erről, pedig esetükben ez már egyre inkább aktuális kérdéssé válik. Ez a két választ adó tábor a fiatalok nagyobbik felét teszi ki. Ők lesznek azok, akik nagy valószínűséggel a migrációban néhány év múlva bizonyosan részt fognak venni. A „maradj itt” tanácsot kapó diákok az általános iskolai tanulók több mint 40%-át, a középiskolások alig 30%-át tették ki.

Ami a barátokat illeti, mind a marasztaló, mind a távozásra (el-, illetve kivándorlásra) biztató beszámoló aránya alacsonyabb, mint a szülők tanácsai esetében volt. Az általános iskolások közel 40%-át biztatják barátai maradásra, közel 30%-át pedig távozásra. A középiskolai válaszadók alig több mint ötöde hallotta barátaitól, hogy maradjon, és harmada azt, hogy menjen. A válaszadásból az is kiderült, hogy erről a kérdéstről a barátaikkal a fiatalok nem feltétlenül beszélgetnek. Azaz a migrációra szólító impulzus feltehetően nem elsősorban a kortársaktól érkezik.

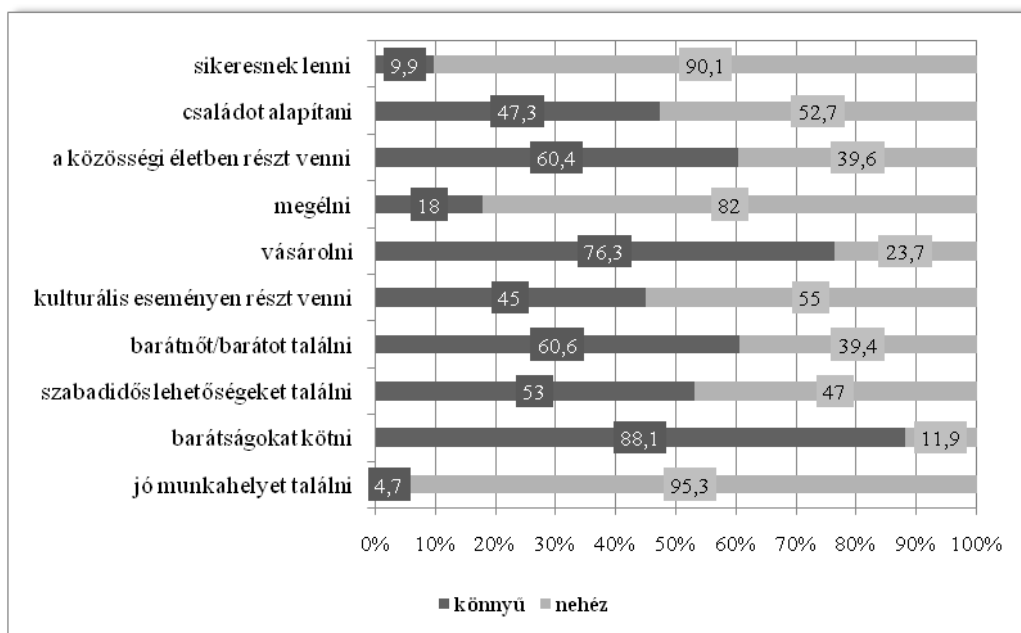
Érdekes volt megtapasztalni, hogy az iskola sem foglalkozik érdemben ezzel a kérdéssel. A 7-8. osztályos válaszadók közel harmada, a középiskolások közel fele mondta, hogy e kérdés nem került szóba még a tanáraival. Viszont minden harmadik 7-8. osztályos és minden ötödik középiskolás megkérdezett tapasztalta, hogy tanárai arra biztatják, hagyja el Dél-Hevest, körülbelül 12-12%-uk pedig az ellenkezőjéről számolt be.

Mivel a középiskolás korosztálynál e kérdés egyre inkább aktualitássá válik, és a külső környezetből érkező impulzus valószínűleg meghatározóbb lehet, érdemes részletesebben is megvizsgálni a kérdést. Ha a válaszadók véleményét a képzésük típusa, illetve évfolyamuk szerint tovább vizsgáljuk megállapítható, hogy a gimnáziumi tanulók mind a szülők, mind a barátok, mind a tanárok tanácsai esetében szignifikánsan magasabb arányról számolnak be arra vonatkozóan, hogy hagyják el a dél-hevesi térséget. Ennek megfogadása a magasabb iskolai végzettségű rétegek további elvándorlásához vezet.

A válaszadók évfolyamával vizsgálva a kapott tanácsok összefüggését, bár a szülők és a tanárok esetében szignifikáns különbség mutatkozik, mégsem állapítható meg egyértelmű

tendencia. Ez alapján feltételezhető, hogy az iskolatípus ez esetben jobban differenciál, mint a válaszadók évfolyama.

Szintén Timár-Velkey (2011) észak-alföldi kutatásához kapcsolódtam, amikor – ugyancsak a középiskolás tanulók körében – azt vizsgáltam, hogy bizonyos dolgok mennyire nehezek vagy könnyűek a válaszadók szerint azoknak a fiataloknak, akik ugyanott élnek, mint ők. Egytől négyig kellett osztályozniuk, ahol az egy a nagyon könnyűt, a négy a nagyon nehezet jelentette, az átláthatóság érdekében a nagyon könnyű és inkább könnyű, illetve a nagyon nehéz és inkább nehéz kategóriákat összevontam. (5. ábra)

5. ábra: Timár-Velkey által meghatározott dolgok nehézségének megítélése Dél-Hevesben
 Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves felmérés alapján

A válaszadók szerint a felsoroltak közül a három legnehezebb: jó munkahelyet találni, sikeresnek lenni és megélni, ugyanis ezek esetében az ezt nehéznek ítézők aránya 80% feletti.

Azonban az 5. ábrán látható válaszokat érdemes tovább differenciálni, és megvizsgálni, mely esetekben mutatkozik szignifikáns különbség a válaszadók véleményében képzésük típusa, illetve évfolyamuk szerint.

A Timár-Velkey által meghatározott dolgok nehézségének megítélésével összefüggésben vizsgálva öt esetben található szignifikáns különbség ($p < 0,05$) a képzéstípusok között. A gimnáziumi tanulmányokat folytatók körében legmagasabb azok aránya, akik szerint nehéz jó munkahelyet találni és sikeresnek lenni, míg a megélhetést és a családalapítást a szakképzésben résztvevők között ítélik meg legmagasabb arányban nehéznek.

A válaszadók évfolyamának és a Timár-Velkey által meghatározott dolgok nehézségének összefüggését vizsgálva három esetben mutatkozik szignifikáns különbség ($p < 0,05$) az egyes évfolyamok tanulóinak véleménye között. Míg a középiskolai tanulmányaikat megkezdők esetében „csak” 41% a sikeressé válást nagyon nehéznek tartók aránya, ez minden további évfolyam esetében magasabb, több esetben meghaladja a 60%-ot is. A közösséghez tartozást kifejező „barátságokat kötni” és „szabadidős lehetőségeket találni” megítélése is szignifikáns összefüggésben van a válaszadók évfolyamával. Előbbit a fiatalabbak tanulók (9-10. évfolyam)

tartják inkább nehéznek. Ez valószínűleg visszavezethető arra is, hogy a 9. évfolyamos diákok nemrég kerültek be egy számukra teljesen új közösségbe (a kérdőív lekérdezése két hónappal a tanévkezdést követően történt).

Összegzés

A tanulmányomban rávilágítottam, hogy a számos válságjegyvel küzdő dél-hevesi térség az elmúlt évtizedekben jelentős népességvesztésedet szenvedett el. Mindez indokolta, hogy a közeljövő fiatal felnőttjei, leendő munkavállalói és családalapítói körében vizsgáljam a jövőterveket. Kutatásom egyik legfontosabb eredménye annak feltárása, hogy e hátrányos helyzetű térség fiataljainak az el- és kivándorlási szándéka jóval magasabb az országos adatokhoz képest, bár ennek megvalósulását a nyelvtudás hiánya, illetve egzisztenciális okok nyilvánvalóan akadályozzák (feltételezhetően szintén magasabb arányban, mint országosan). A családalapítási, továbbtanulási/munkavállalási vágyaik ennél jóval differenciáltabb képet mutatnak, azonban összességében azok kapcsán is megállapítható, hogy a dél-hevesi térség fiataljai bizonytalan, kiszámíthatatlan jövőképpel rendelkeznek – még az országosan sem biztató helyzethez képest. Amennyiben belátható időn belül nem sikerül e térség és az itt élők lehetőségeinek javítása, akkor a továbbiakban is folytatódni fog a „cselekvőképes lakossági rétegek elmenekülése” (Győri-Nagy 2003, 2). Ez még tovább fogja erősíteni az amúgy is alacsony társadalmi státuszú rétegek túlsúlyát, ami a jelenleg is torzult demográfiai szerkezetű falvak sorsát immár menthetetlenül megpecsételné.

Irodalom

- GYŐRI-NAGY S. (2003): *Jövőkép(esség)ek*. Kölcsey Intézet, Budapest
- RUFF T. (2013): *Ifjúsági mobilitás: hajlandóság, lehetőségek, tervek*. In: Székely L. (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012*. Tanulmánykötet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, pp. 152-178.
http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar>Ifjusag_2012_tanulmanykotet.pdf (2013.10.20.)
- SZLÁVIK J. (2013): *Heves megye területfejlesztési koncepciója (2014-2020). Helyzetértékelés, helyzetelemzés*.
Forrás: http://hevesmegye.hu/files/koncepcio/HMTFK_helyzetertekeles_20140307.pdf (2015.03.10.)
- SZUROMI R. (2008): *Emlék Szárazbőről*. In: Szuromi R. (szerk.): *Lapszemle a hétköznapokból. A rendszerváltozás évei egy újságíró szemével*. Axel Springer – Magyarország Kft, Eger, pp. 168-175.
- TIMÁR J. – VELKEY G. (2011): *Kiegyensúlyozatlan nemi arányok az észak-alföldi régióban – Migrációs válaszok két Tisza-parti település fejlődési problémáira*.
<http://www.semigra.eu/files/web/publ/kom.pdf> (2013.10.18.)